

ББК 66.0(4Укр)
У45
УДК 321.01(477)

Редакційна колегія: проф. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ
проф. О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ
проф. Є. І. СОКОЛ
проф. А. П. МАРЧЕНКО
проф. Ю. Д. САКАРА
доц. І. М. РИЩЕНКО
проф. С. І. АРХІЄРЕЄВ
доц. О. М. БАРДІН
проф. Л. М. БЕСОВ
проф. В. В. ДУБІЧИНСЬКИЙ
доц. В. В. КРИВОДЕРЕВ
проф. В. І. НІКОЛАЄНКО
проф. Л. В. ПЕРЕВАЛОВА
доц. О. О. ПЕТУГІНА
проф. О. М. ПОСТУПНИЙ
доц. Г. В. БУРЯК

Друкується за рішенням Вченої ради Національного технічного університету «ХПІ»,
протокол № 5 від 1.06.2007 р.

У45   **Україна й світ: минуле, сучасне та майбутнє: Матеріали регіон.**
наук.-теор. конференції студ. та аспір. 24–25 квітня 2007 року. –
Харків: НТУ «ХПІ», 2007. – 536 с. – Укр. та рос. мовами.

ISBN 978-966-593-534-6

Видання цього збірника продовжує традицію щорічної публікації матеріалів
регіональної науково-теоретичної конференції студентів та аспірантів.

Адресовано всім тим, хто досліджує актуальні гуманітарні та соціально-
економічні проблеми сучасного українського суспільства.

ББК 66.0(4Укр)

ISBN 978-966-593-534-6

© НТУ «ХПІ», 2007

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

В другій половині ХІХ ст. на українських землях, що входили до складу Російської імперії, при вищих навчальних закладах які мали історико-філологічні факультети, з'являються наукові історичні і історико-філологічні товариства, подібні до товариств, що були створені у 1815 році при Московському та у 1838 році при Дерптському університетах.

Першими проявили ініціативу київські історики. Починаючи ще з 20-х років ХІХ ст., в Києві час від часу виникали думки про створення таких наукових товариств, які б об'єднували науковців за спільними інтересами. У 1841 році ректором Імператорського університету св. Володимира Михайлом Олександровичем Максимовичем був складений проект Статуту Київського товариства історії і давнини слов'яно-російської. Однак уряд надав перевагу створенню у Києві Тимчасової комісії з розбору давніх актів.

У 1871 році на 2-му археологічному з'їзді, що проводився у Петербурзі, поновилося питання про створення товариства, в зв'язку з тим, що містом проведення 3-го такого з'їзду було обрано Київ. Було надано три заяви: про заснування комісії з зібрання і охорони церковної старовини; археологічного відділу при київській археологічній комісії; археологічного товариства, але справа далі заявок не пішла. М.О.Максимович продовжував клопотання у справі відкриття вченого товариства при Київському університеті. Поки проект розглядався в урядових інстанціях, в кінці 1872 року був затверджений Статут іншого Історичного товариства Нестора Літописця, про яке клопотав І.П. Хрушов – інспектор жіночого інституту і доцент російської словесності Київського університету. М.О. Максимовичу ж у його проханні було відмовлено. Михайло Олександрович порушив питання про об'єднання затвердженого і незатвердженого товариств. 10 листопада 1873 року товариства об'єдналися. Пізніше, за згодою уряду від 26 квітня 1874 року, об'єднане товариство було включене в склад установ при Київському університеті.

Коло інтересів Історичного товариства Нестора Літописця було доволі широким і різнобічним. Досліджувалися проблеми історії Київської Русі, Правобережної України, а також окремі питання всесвітньої історії.

Для товариства, що виникло у 1877-х році при Імператорському Харківському університеті, характерна регіональність проблематики досліджень. Така направленість була пов'язана з поживаленням громадсько-

го інтересу до вивчення минулого рідного краю.

Ідея створення Історико-філологічного товариства у Харкові належала молодим вченим університету: історику Марину Стояну Дринову і філологу Олександрові Івановичу Кирпичникову, які ще у 1873 році розробили Статут товариства. Через три роки, у 1876 році Статут було затверджено Міністерством народної освіти. В лютому 1877 року відбулося перше засідання Товариства. Основним напрямком діяльності науковців товариства було дослідження історії Лівобережної України, а також окремі питання російської та всесвітньої історії, філології.

Політична реакція 80-х років XIX ст. загальмувала створення нових товариств. Так, клопотання про створення товариства в Одесі, подане у 1880 році, було розглянуте лише через вісім років. У грудні 1888 року був затверджений Статут Історико-філологічного товариства при Імператорському Новоросійському університеті. Товариство, що існувало в Одесі відрізнялося від інших, подібних товариств сферою своїх наукових інтересів. Головними напрямками досліджень були археологія, історія, література, мова та побут Візантії і південних слов'ян. В області візантієзнавства, Новоросійський університет володів значними науковими силами. У 1891 році, у товаристві, було створене спеціальне Візантійське відділення, перетворене у 1898 році у Візантійсько – слов'янське.

Історико-філологічне товариство існувало і при вищому навчальному закладі у місті Ніжині. Ініціаторами створення наукового товариства виступили викладачі Інституту кн. Безбородько. Вперше це ідея була озвучена на весні 1893 року. Ідею підтримала більшість викладачів інституту і гімназії, які і вирішили клопотати про заснування товариства. На конференції інституту був зачитаний проект Статуту. Після деяких незначних корегувань і доповнень Статут був схвалений. На початку грудня проект Статуту був поданий до Міністерства народної освіти і 12 березня 1894 року затверджений міністром графом Деляновим; 3 квітня того ж року відбулося перше відкрите засідання.

В зв'язку з тим, що Ніжин не був великим освітнім і науковим центром – тут знаходився лише один навчальний заклад та декілька гімназій, – кадровий склад новоствореного товариства був доволі не чисельним. Невеликими були і його матеріальні можливості. Діяльність товариства полягала в проведенні засідань, на яких заслуховувалися і обговорювалися наукові реферати. Тематика рефератів стосувалася переважно питань філології, цікавими були дослідження з українського фольклору.

Дослідницькі праці, що їх обговорювали і видавали наукові товариства, по значенню і об'єму займають значне місце у вітчизняній історичній літературі. Треба підкреслити, що багато які з цих досліджень спеціально були зроблені для товариств, а найкращі з них й досі зберігають своє наукове значення.